

LAPSEN OIKEUS OSALLISTUA KUNTOUTUKSEENSA – LOOK-HANKE

LOOK-hankkeessa kehitetään vaikeavammaisen lapsen toimijuutta ja osallistumista vahvistavia toimintatapoja sekä lapsen edun arviointia

Kuntoutuksen kehittämistoiminnan painoalueena on ollut jo pitkään asiakaslähtöisyys ja asiakasosallisuus. Kuitenkin vaikeavammaisen lapsen osallistumisen mahdollistamiseen ja toimijuuden tukemiseen on vähän yhteisiä toimintatapoja. Kelan kehittämisrahoituksella toteutettavassa kolmivuotisessa LOOK-hankkeessa tuotetaan hyviä käytänteitä lääkinällisen kuntoutuksen avoterapian yksityisten yritysten, terveydenhuollon julkisen sektorin ja kolmannen sektorin yhteistoimintaan kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä lapsen edun arvioinnissa.

Lapsen oikeudet kuntoutuksen perustana

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus¹ (LOS) on ollut laintasoisena Suomessa voimassa vuodesta 1991. Sopimus on merkittävin lapsia koskeva ihmisoikeussopimus, joka velvoittaa sopimusvaltioiden kaikkia viranomaisia ottamaan kaikissa lapsia koskevissa toimitaan huomioon ensisijaisesti lapsen edun (LOS

3. artikla). Lapsen edun ensisijaisuus on yksi sopimuksen yleisperiaatteista, mikä tarkoittaa, että kaikkia muita oikeuksia toteutettaessa tulee toimintaa tarkastella lapsen edun näkökulmasta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut yleiskomentissaan², että lapsen edun toteutuminen edellyttää lapsen omien näkemysten selvittämistä. Lapsen oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon on sopimuksen 12. artiklan mukainen oikeus.

Lapsen oikeuksien komitea on suositussaan Suomelle³ huomauttanut siitä, että Suomessa eivät vammaisten lasten oikeudet riittävästi toteudu, sillä vammaisilla lapsilla ei ole riittävästi mahdollisuuksia ilmaista näkemyksiään itseään koskevista asioista. Komitea on vaatinut Suomea huolehtimaan siitä, että myös vammaiset lapset voivat osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskomentissa todetaan erityisesti vammaisten lasten osalta⁴, että lasten ottaminen mukaan lasta koskeviin päätöksentekoprosesseihin takaa

¹ <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

² General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). CRC/C/GC/14.

³ CRC/C/FIN/CO/4 <http://www.formin.fi/public/download.aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-A1DC-0985FA9542EC}>

⁴ CRC/C/GC/9.

sen, että päätökset ja toiminta kohdistuvat nimenomaan heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa.

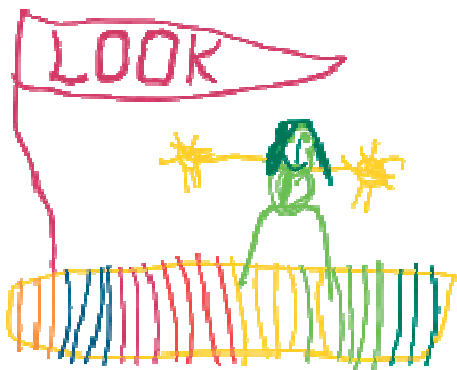
Lisäksi sopimusvaltioiden tulisi tukea perheiden ja ammattihenkilöstön kouluttamista siihen, että nämä yhä paremmin osaisivat edistää ja kunnioittaa lasten kehittyviä kykyjä antamalla heidän tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Lapset kehittäjäkumppaneina

Lasten näkemyksiä on tutkittu usein aikuislähtöisesti niin, että lapsen vanhemmat tai muut läheiset kuvaavat lapsen elämäntilannetta ja näkemystä vastaten ammattilaisten asettamiin kysymyksiin (Christiansen & James 2000). Lapsi ymmärretään yhä suuremmissa määrin myös toiminnan tutkijana ja kehittäjänä (mm. Oranen 2008; Pelander 2008).

LOOK-hankkeessa lapsen konkreettinen osallistumien kehittämistoimintaan mahdollistetaan erilaisin toiminnallisina menetelmin. Hankkeessa lapset otetaan mukaan myös aineiston analyysin ja tulosten pohdintaan.

Lapset osallistuivat LOOK-hankkeen suunnitteluvaiheessa hankkeen logon tekemiseen tuottamalla piirustuksia logokilpailuun. Hankkeen aloitusseminaarissa osallistujat yhteistyöyrityksistä ja hankkeen ohjausryhmän jäsenet äänestivät parhaiten hanketta kuvaavan piirustuksen logopohjaksi.

LOOK-hankkeen logo.

Toimijuutta tukevien työtapojen kehittäminen

LOOK-hankkeessa avataan uusi lapsilähtöinen näkökulma siihen, miten lääkinnällisen kuntoutuksen ammattilaiset ja perheet tuottavat keinoja osallistaakseen itsensä vaikeavammaisen lapsen maailmaan ja tukeakseen hänen kuntoutumistaan omassa kehitysympäristössään. Lapselle tulisi siis taata mahdollisuus osallistua hänelle itselleen mielekkääseen tekemiseen omassa arjessaan ja kuntoutumiseensa, ei niinkään ammattilaisten toteuttamaan kuntoutukseen.

Uudenlainen, jopa aikaisemman ymmärryksen ja käytännöt ylösälaisin muuttava ajattelutapa edellyttää lapsen osallisuuden ja osallistumisen tarkastelua teoreettisesti siten, että käsitteet eivät ole tyhjiä, vaan niille rakentuu merkitys lapsen aktiivisen toimijuuden määrittelyn kautta.

Hanke keskittyy konkretisoimaan osallisuuden, osallistumisen ja aktiivisen toimijuuden huomioimista ja toteutusta lääkinnällisessä kuntoutuksessa sekä rakentamaan yhteistoimijuuden toimintatapoja eri tahojen välille. Hankkeessa luodaan ponnistusta eettisesti kestäväälle kuntoutukselle lapsen edun toteutumiseksi.

Hankkeen toimintaympäristö rakentuu pääkaupunkiseudulla toimivista yksityisistä kuntoutuslaitoksista tai -yrityksistä, jotka ovat Resiinafysio, Terapiakeskus Terapeija ja Terapiatalo Tonus. Hankkeen kehittämisryhmä muodostuu Lastensuojelun Keskusliiton ja Metropolia Ammattikorkeakoulun asiantuntijoista. Hankkeen ohjausryhmällä on monipuolista osaamista mm. perhekeskeisyydestä, lapsen oikeuksista, lastenneurologiasta, terapiatyöstä ja hankkeiden onnistuneesta toteutuksesta.

LOOK-hanke etenee vaiheittain. Ensimmäisenä vuonna tuotetaan ymmärrystä nykyisistä hyvistä käytännöistä kirjallisuuskatsauksen, asiantuntijoiden haastattelujen ja tulevaisuuteen suuntautuvan yhteiskehittelyn avulla sekä järjestämällä lapsille toiminnallisia tuokioita. Toisena vuonna kehitetään ja kokeillaan uusia hyvä käytäntöjä. Hankkeen

kolmas toimintavuosi painottuu juurruttamiseen, koulutukseen ja tiedottamiseen.

Hankkeen tulokset ovat ensisijaisesti hyödynnettävissä Kelan järjestämässä vaikeavammaisten lasten ja nuorten kuntoutuksessa, yksityisten yritysten terapiassa, koska tämä on ollut hankkeen keskeinen toimintaympäristö. Toisaalta hankkeessa tuotetut tulokset ovat ideologialtaan lapsi- ja perhelähtöisiä, eivätkä siten ole tiettyyn ammattiin tai terapiamuotoon sidonnaisia, joten tulokset ovat hyödynnettävissä laajemmalti eri kuntoutuspalveluissa ja -muodoissa. Tuloksia voidaan käyttää moniasiantuntijuuteen perustuvassa toiminnassa eri tahojen välillä.

Tuloksellisuutta ohjaava arviointi

LOOK-hankkeen arviointiprosessi rakentuu tiiviinä osana kehittämistoimintaa. Kehittäminen on vahvasti dialogista ja vuorovaikutteista toimintaa, jolloin myös arviointiprosessissa korostuu reflektiivistä yhteistoimintaa ja aitoa dialogia mahdollistavat oppimis- ja yhteistyötilanteet (ks. Vataja & Seppänen-Järvelä 2006). Hankkeen kehittämis- ja ohjausryhmässä sekä kehittäjäkumppaneiden tapamisissa tuotetut aineistot suuntaavat kehittämisprosessin etenemistä. Aineisto kerätään reflektiivisistä keskusteluista ja yksilöpalautteista. Tämä arviointi auttaa tunnistamaan kehittämisprosessien vaiheita ja niiden tulosten merkitystä.

Arviointiprosessin tehtävänä on vahvistaa kehittämishankkeen tavoitteellista, tietoista ja oppivaa toteuttamista. Arviointi toteutuu iteraatiivisena prosessina niin, että tietoa kerätään ja arvioidaan vaiheittain, ja kukin arviointi suuntaa sekä täsmentää kehittämistoimintaa. Hankkeen arviointiprosessin kokonaisuudessa nivoutuvat yhteen prosessin ja vaikutusten arviointi.

**Salla Sipari, FT, yliopettaja, Metropolia
Ammattikorkeakoulu**

**Nea Vänskä, TtM, lehtori, Metropolia
Ammattikorkeakoulu**

**Kirsi Pollari, OTM, TtM, YTM, erityisasiantuntija,
Lastensuojelun keskusliitto**

Lähteet

- Christensen P, James A (2000) Introduction: researching children and childhood, cultures and communication. Teoksessa Christensen P, James A (toim.) Research with children: perspectives and practices. London: Falmer Press, 1-8.
- Oranen M (2008) Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Pelander T (2008) The Quality of Pediatric nursing care - Children's Perspective. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja D, osa 829, Medica.
- Vataja K, Seppänen-Järvelä R (2006) Prosessiarviointi - mahdollisuus lujittaa kehittämisprosessia. Teoksessa: Seppänen-Järvelä R & Karjalainen V (toim.) Kehittämistyön risteyskiä. Helsinki: Stakes.